

STENDHAL

Római séták

Az olasz jellem

1828. november 15. – Ma esti hazatérésünket követően a római társadalomban elfoglalt helyünkről kezdtünk beszélgetni. Több római családnál is alkalmunk volt látogatást tenni, akik közeli jó barátként fogadtak bennünket. Tizenöt hónapos itt-tartózkodásunk óta egyetlen más idegennel szemben sem tapasztaltuk a bizalom ilyen fokú megnyilvánulását. Úgy vélem, a római lélek finomságának köszönhetően ismerték fel, hogy valóban jó emberek vagyunk, *senza nessun secondo fine*.¹

Az *I pretendenti delusi* című elragadó *opera buffa* egyik szereplője Vicenzába érkezik, a lakosainak kíváncsiságáról ismert városba. Mikor az utazót arról faggatják, honnan jön hozzájuk, ő ezt válaszolja: *Vengo adesso di Cosmopoli* – Egy valódi kozmopolita áll önök előtt.

Íme a felénk áradó jóindulat általam legfőbbnek tartott oka, mely nem hasonlítható össze az angolok igen sajátos nemzeti öntudatával. A mi szemünkben a világ alapvetően két, egymástól élesen eltérő részre oszlik: egyfelől az ostobákra és a csalókra, másrészt azokra a kiválasztott lényekre, akiket a véletlen nemes lélekkel és némi szellemmel áldott meg. Szülessenek bár Velletriben vagy Saint-Omerben, mi ez utóbbiak honfitársainak érezzük magunkat.

Az olaszok – önmaguk és a világ kárára – kezdik elveszíteni nemzeti vonásaikat. Végtelen tiszteletet éreznek az iránt a megmagyarázhatatlan dolog iránt, ami a *Perzsa levelekben*, a *Candide*-ban és Courier írásaiban lelhető fel, ám bizalmatlanok a Franciaországban kívül született művekkel szemben. Fárastja őket, ha a társalgás menetét egy külföldi irányítja, ugyanakkor annak lenézésétől félve igyekeznek az ő szája íze szerint részt venni a beszélgetésben. Nemesen tiszta emberek az olaszok, akik minden látszaton felülemelkednek, ám ehhez időre van szükségük. Csak akkor nyílnak meg, miután tökéletesen világossá vált előttük, mi az, ami a társalgás során rossz fényt vethet rájuk. Ami egy francia szemében az emberi kapcsolatok sava-borsa, az valóságos kinszenvedés egy olasz számára. Így van ez a szerelemben is. Míg egy bájos francia hölgyet a tőle elillanni látszó hevület igéz meg, addig egy római hölgy csak felénk reményt táplál a férfi iránt, amíg meg nem győződik arról, hogy a férfi teljes odaadással szereti őt. A színlelés a szerelemben alávaló becstelenség. Mi magunk is többször találkoztunk római körökben hitelüket veszített, máskülönben vonzó, szeretetre méltó és megnyerő férfiakkal. Szemükre azonban érzelmek színlelését vetették olyan hölgyekkel szemben, akik csupán múló vágyat ébresztettek bennük. E férfiak jobb híján vonzó külföldi hölgyeknek udvarolnak, de csak addig, amíg az illető hölgyet föl nem áldozzák – ahogyan az Lady M***-mel is megtörtént – az első, akár csak átlagos megbecsülésnek örvendő római asszonyért, aki képes az illető férfit a társadalmi megbecsülés útjára visszavezetni. A szerelmek itt több évig is eltartanak. Mielőtt Aversában, Veronában és Milánóban a Campan nevéhez fűződő iskolatípus általánossá vált volna a nők oktatásában, Itália az állhatatosság országa volt.

Frédéric szerint a római hölgyek társaságában nincs szükség arra a kezdeti rövid időszakra, mely nálunk a látogatások alkalmával gyakran elengedhetetlen ahhoz, hogy a beszélgetőpartnerek között megtörjön a jég. Az olasz *jólelkűségnek* tudható ez be – mily különös csengésű szó párizsi fül számára! Olasz ember csak különösen fontos ügyekben árnyalja szavait. Consalvi bíboros, a híres diplomata őszintesége szeretetreméltó naivitásba tudott átváltani; hazugsághoz csakis a legszükségesebb esetben folyamodott. Egy francia diplomata szavainak fortélyos árnyalatai kimeríthetetlenek. Franciaországban a beszélgető felek között igazából csak akkor törik meg a jég, amikor mindenki fölmérte az *aznapi* beszélgetés intimitásának fokát. Nekünk úgy tűnt, hogy Rómában soha el nem hangozhat: „Madame *** ma tökéletes beszélgetőtársnak bizonyult.” Ha a szenvedélyek viharait nem számítjuk, Itáliában az emberek akár tíz éven keresztül is ugyanazt az arcukat mutatják a beszélgetéseikben, míg csak össze nem kapnak valamin. „En épp emiatt unnék rá rövid időn belül a római társaságra – kiáltott fel a minket hallgató Paul

¹ Minden hátsó szándéktól mentes.

–, hiszen minden bizalmas viszony szórakoztató és érdekes voltát éppen hogy a mindennapok árnyalatainak, ezek változásainak és változtatásainak köszönheti.”

„Túl sok szenvedély és rögtönzés kap teret a rómaiak kapcsolataiban, még a leghétköznapibb ismerősükkel szemben is – tette hozzá Frédéric –, és ez meggátolja őket abban, hogy kedvüket leljék az árnyalatokkal való játékban. Fel sem ismerik ezeket, és ebből adódik, hogy képtelenek eljutni a szellem olyan fokára, mely felfedi előttük a pillanatot adta lehetőség értékét.”

A társaságon belüli viszonyok naponként változó árnyalatával való törődés nyűgét illetik Rómában a *seccatura* szóval. A *seccatore* az olasz nyelv olyan alapvető kifejezése, mint Figaro *goddam* fordulata: sokszor hallja az ember, és minduntalan erős hangsúlyllyal ejtik. A bosszúság egy Franciaországban viszonylag ritka fokát jelöli, méghozzá azt, amit az ostoba bárdolatlan kelt a szerelemtől hevülő lélekben, kinek merengését vadul megzavarja, csak hogy annak figyelmét egy teljességgel méltatlan dologra terelje. Ez az a lélekállapot, mely a rómaiak gondolkodásmódját csillogóvá és vonzóvá teszi: érveik megformálásában nincs helye annak a könnyedségnek, melynek kizárólagos célja a szellemeskedő és pikáns megjegyzések és utalások megfogalmazása lenne. Érzelmek mélyek és tartósak, elsősorban a megcsalattatások elkerülése végett.

Olasz barátaink kérésére gyakran készítünk számításokat jövőbeni párizsi éves költségeik megállapítására. Minket nemzeti hiúságunk semminek eltítkolására nem készítet. Mi sem nehezebb azonban egy bájos, megjelenésében és fellépésében is természetességet sugárzó római hölgy számára – márpedig ez mindegyikükről elmondható –, mint hogy párizsi ismerőseinek megkülönböztetett figyelemmel fogadott vendége legyen. A közvetlen egyszerűség – amire az előbb utaltam –, a heves mozdulatok, az inkább az arckifejezések útján, mintsem szavakkal megfogalmazott válaszok – kiváltképp, ha mindez elbűvölő szépséggel párosul – közel állnak ahhoz a fellépéshez, amit Párizsban nem néznek jó szemmel. A római nő gesztusai kifejezők és elevenek, foglaljon helyet akár fényben úszó páholyban, akár félhomályba burkolózó szalonban. Hiszen Rómában mindenki ismeri a másikat – mire föl feszélyezné magát az ember? Örökké foglalkoztatja őket valami – akár apró semmiségek –, ugyanakkor mindent elviselhetetlennek találnak, ami feszélyezheti őket.

A párizsi társadalom nőtagjainak túlzott elvárásai és gyakran ellenséges viszonyulása a bájos külföldi hölgyekhez remélhetőleg alkalmat nyújt majd nekünk arra, hogy római barátaink franciaországi tartózkodása során hasznosak legyünk számukra.

Désfalvi-Tóth András fordítása

(Stendhal: Promenades dans Rome, in: Stendhal: *Voyages en Italie*. Paris, Gallimard, 1973. 1048–1051. o.)